

Kaynaştırma Öğrencileri, Akran İlişkileri Ve Akran İstismarı

Disabled Students, Coequal Relations and their Abuse

Zekavet Kabasakal*, Alev Girli*, Burcu Okun**, Neslihan Çelik**, Gülseren Vardarli**

Özet

Engelli bireyler için eğitimin temel hedefi, engelli olmayan bireyler için belirlenen eğitim hedeflerine benzer şekilde; bu bireyleri toplumsal yaşama hazırlamak, bağımsız ya da en az bağımlı olarak yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlamak için gerekli olan becerileri onlara kazandırmaktır. Engelli çocukların akranlarıyla birlikte aynı ortamda eğitimlerini sağlayan kaynaştırma eğitiminde; kaynaştırma öğrencisinin uygun sosyal becerilere sahip olmasının ve böylelikle akranları tarafından kabul edilmesinin engellinin akademik başarısını olumlu etkilediği belirtilmektedir. Bu nedenle, eğitim sürecinde akademik becerilerin öğrenimi yanı sıra, uyum becerileri, kendini kontrol etme ve akranlarla ilişkili beceriler gibi sosyal becerilerin kazanılması önem kazanmaktadır.

Ülkemizde 2000 yılından bu yana yaygınlaşmaya başlayan kaynaştırma uygulamasından yararlanan engelli öğrencilerin akranlarla ilişkileri ve yaşadıkları sorunların, akran istismarının yeterince araştırılmadığı gözlemlenmiştir.

Bu araştırmanın amacı, kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri içindeki konumunu, algılanış biçimlerini ve akran istismarının boyutlarını belirlemek ve eğitimcilerle çözüme yönelik uygulamalar geliştirmek amacıyla planlanan çalışmaya ön bilgi sağlamaktır. Örneklem grubu, İzmir’de üç ilköğretim okulunda, 16’ sını kaynaştırma öğrencisi, toplam 329 öğrenciden oluşturulmuştur. Ölçme aracı olarak, öğrencilerin akran ilişkileri içindeki konumunu ve algılanış biçimlerini belirlemek üzere “Sosyometri” ve “Kimdir Bu?”; akran istismarının boyutlarını belirlemek amacıyla “Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi” kullanılmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşları tarafından ortak bir çalışma yapmak için tercih edilmedikleri, uyum ve iletişim problemleri olarak algılandıkları belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler; kaynaştırma, akran ilişkileri, akran istismarı

Abstract

Similar to the education of student, the basic aim of education of disabled students is to prepare them as a member of the society and to equip them with skills that will enable them to become independent or be less dependent individuals in life. During inclusive education, in which disabled students are educated with other students who have appropriate social skills and as a result, who are accepted by their peers benefit greatly from inclusive education, academically. Therefore, it is important to teach social skills such as adaptation, self-control and skills regarding managing peer relations, in addition to teaching academic skills.

Inclusive education has become popular in Turkey since 2000. Since then, little research has been conducted on the peer relations of disabled student, there problems and peer abuse

The objective of this research is to locate the status of disabled students in inclusive classes how their status is viewed by their peers and the dimension of peer abuse they receive and they do. As a result, this study will provide initial data for a future study to suggest practical solutions for educators. It was found that inclusion students are not preferred by their peers to conduct group works and they are regarded as problematic students in terms of adaptation and communication.

Key words: Inclusion, peer relations, peer abuse

* D.E.U Buca Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, İzmir

** Okul Rehber Öğretmeni, İzmir

1. GİRİŞ

Kaynaştırma, özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim sınıfları içerisinde eğitimlerini ve buna paralel olarak akranlarıyla, sosyal ve eğitimsel açıdan birlikteliklerini amaçlayan bir eğitim modelidir [1]. 1970 lerde ABD başlayan ve sonra hızla yaygınlaşan kaynaştırma uygulaması, ülkemizde de 1986 yılından itibaren uygulanmaya başlamış ve 2000 yılında çıkan özel eğitim yönetmeliğinden sonra yaygınlığı hızla artmaya başlamıştır.

Kaynaştırma uygulamasının etkililiğini inceleyen araştırmaların sonuçları; bu süreçten kaynaştırma öğrencileri ve ailelerinin[2,3,4,]; engelli olmayan çocuklar ve ailelerinin [2,5] yararlandığını göstermiştir. Kayaoğlu (1999); Şahbaz, (1997); Walter ve Thomas, (1997), kaynaştırma sürecinin öğretmenlerin mesleki gelişimleri üzerinde olumlu etkileri olduğu belirlemiştirler [Akt. 6].

Kaynaştırma uygulamasının en temel amacı olan; engelli çocukların akranlarıyla bir arada olmaları, onlar tarafından kabul edilmeleri, iki tarafın arkadaşlık ilişkilerinin ve etkileşimlerinin geliştirilmesidir. Çalışmalar, kaynaştırma ortamındaki engelli bireylerin sosyal etkileşimlerinin, olumlu tutumlarının, dil ve beceri kazanımlarını arttırdığını [7] göstermektedir. Sosyal olarak yetersiz olan bu çocuklara kaynaştırma ortamındaki arkadaşlarının olumlu model sağladığı ve böylelikle çocukların uyumsal sosyal davranışları kazandıkları bunun da arkadaşları tarafından kabul edilme olasılığını arttırdığı savunulmaktadır [8].

Kaynaştırma öğrencisinin uygun sosyal becerilere sahip olmasının ve böylelikle akranları tarafından kabul edilmesinin engellinin akademik başarısını da olumlu etkilediği bilinmektedir. Bu nedenle son yıllarda sosyal beceri öğretimi kaynaştırma uygulamalarının temel elemanlarından biri olarak düşünülmektedir. Çünkü sosyal becerilerin, çocukların içinde yaşadıkları sınıf, okul ve okul dışı topluma uyum sağlamaları için en temel beceriler [9] olduğu, pek çok davranış problemini engellediği ve ilköğretimde başarı için en kritik beceriler olduğu belirtilmektedir [10]. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için sınıf öğretmenlerinin diğer çocukları bilgilendirmeleri ve sosyal beceri programları ile iki grup arasındaki iletişimi, etkileşimi artırmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu alanda yapılan araştırma

sonuçları ise, ülkemizde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun sınıftaki diğer çocukları engelli arkadaşları hakkında kısaca bilgilendirdiklerini, iletişimlerini, ilişkilerini geliştirmek için başka herhangi bir çalışma yapmadıklarını göstermektedir [6].

Çocukların sosyal beceri gelişimlerinin, yaş, cinsiyet ve engelli olup olmama gibi etkenlerden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenebildiği belirtilmektedir [11,12,13]. Engelli çocukların sosyal gelişiminin engelli olmayan çocuklardan nitelik ve nicelik olarak farklı olduğu, karşılaştırmalı pek çok çalışmada ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalarda, kaynaştırma öğrencilerinin akranları tarafından, daha fazla reddedildikleri ve daha az popüler buldukları belirlenmiştir [11]. Sınıf içinde reddedilen, daha az popülerliği olan özel gereksinimli çocukların, özel gereksinimli olmayan arkadaşlarına nazaran daha uyumsuz ve saldırgan olma eğiliminde olduklarını, bazı durumlarda çekingen olduklarının ve arkadaşlık, işbirliği gibi olumlu sosyal davranışları alt düzeyde sergiledikleri belirtilmektedir. Okullarda, yakın arkadaşı olmayan, güvensiz ve kendini koruyamayan, utangaç ve içine kapanık veya farklı özellikleri olan özel gereksinimli pasif mağdur çocukların, sözel sataşmaya ve dışlanmaya maruz kaldıkları, açık bir fiziksel şiddetle karşılaştıkları gözlemlenmektedir [14].

Sosyal etkileşimde, akran etkileşimine katılmak için gerekli becerilere sahip olmayan engelli çocuklar, akran ilişkilerini başlatma ve cevap verme için gerekli cesareti de zamanla kaybedebilmekte bu da akranlarıyla daha düşük oranda etkileşime girmelerine yol açabilmektedir [15]. Bu nedenle, zayıf akran ilişkileri olan çocuklar yalnız kalma açısından risk altında bulunmaktadır [16]. Akranları tarafından reddedilen çocukların yalnızlık duygusu yaşadıkları ve gelecekte daha ciddi uyum güçlükleriyle karşılaşabilecekleri vurgulanırken [17] yapılan çalışmalar, sosyal becerileri iyi düzeyde olan engelli çocukların, daha düşük düzeyde sosyal beceriye sahip olanlara göre arkadaş olarak daha fazla seçildiğini ortaya koymaktadır [18,13].

Kaynaştırma Öğrencileri ve Akran İstismarı

Akran istismarı; bir bireyin veya grubun bir bireye yönelik uyguladığı, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren, zarar verici ve incitici saldırgan davranışı olarak tanımlanmaktadır. İstismar "ad takma" gibi doğrudan olabileceği

gibi, hakkında söylentiler çıkarma, oyuna almama gibi dışlayıcı davranışlarla dolaylı olarak ve yüz yüze gelmeden yapılabilir. Doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan aşağılama, laf atma, tehdit etme gibi davranışlar, sözel içerikli akran istismarıdır. Tekmele, eşyalarına zarar verme, istemediği davranışı yapmaya zorlama, harçlığını alma gibi davranışlar ise fiziksel içerikli akran istismarı olarak adlandırılmaktadır [19].

Akranlarını istismar eden öğrenciler, saldırgan ve dürtüsel mizaca sahip, ailesinin ve öğretmenin beklentisi olan sosyal becerilere sahip olmayan ve ilişki kurma becerilerinde yetersiz, duygusal izolasyonu olan, empati kurma yeteneği gelişmemiş çocuklardır. Ray (1995), ilköğretim çağındaki çocuklarla yapılan bazı çalışmalarda sınıf içinde reddedilen, daha az popülerliği olan engelli çocukların engelli olmayan arkadaşlarına nazaran, daha uyumsuz ve saldırgan olma eğiliminde oldukları, bazı durumlarda çekingen olduklarının ve arkadaşlık, işbirliği gibi olumlu sosyal davranışları alt düzeyde sergilediklerinin belirlenmiş olduğunu belirtmektedir [15]. Uygun iletişim ve sosyal becerilere sahip olmayan engelli öğrencilerin, reddedilmeye karşı saldırgan, öfkeli davranışlarının zaman zaman akranlarını istismar boyutuna ulaşabildiği bilinmektedir.

Akran istismarına uğrayan öğrenciler, yakın arkadaşı olmayan, güvensiz ve kendini koruyamayan, utangaç ve içine kapanık, farklı ırk veya etnik gruba mensup, özel öğrenme gereksinimi olan veya bir engeli olan, kekemelik gibi farklı özellikleri olan, pasif mağdur çocukların yanı sıra, aşırı hareketli, huzursuz, dikkatsiz ve dürtüsel davranışları olan, kışkırtıcı mağdur çocuklar da olabilmektedir. Okullarda, engelleri nedeniyle farklı olan çocukların zaman zaman bazı davranışlarının alay konusu olması, sözel sataşmaya ve dışlanmaya maruz kalma, açık bir fiziksel şiddet gibi sorunlarla karşılaştıkları [14] bilinmektedir.

Akran istismarının yol açtığı ruhsal sorunlar; huzursuzluk, panik ve gerginlik hissi, konsantrasyon bozukluğu gibi travma sonrası stres bozukluklarıyla örtüşmektedir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklarda altını ıslatma, uyku bozukluğu baş ve karın ağrısı, mutsuzluk, var olan kekemelik gibi sorunlarda artış olarak gözlemlenmektedir. İntihar düşüncesi, depresyon, okul fobisine sık rastlanmaktadır. Akademik sorunlar olarak; ders başarısında düşme, konsantrasyon kaybı, ders içi uyumsuz ve okul reddi olarak yaşanmaktadır. Sosyal

sorunlar olarak ise; düşük benlik saygısı, olumsuz kendilik algısı, azalmış kendine güven, içine kapanıklık, arkadaşları tarafından ihmal edilmişlik duygusu, utangaçlık olarak görülebilmektedir [19].

Kaynaştırma sürecinde yaşanan sorunlardan biri olan, “akranların engelliye istismarı” ya da “engellinin akranlarını istismarı” sorunun nedenlerinden biri de engelli öğrencinin yeterli sosyal becerilere sahip olmamasıdır. Woolner (1990), isim takma, tartaklama, çalma gibi akranlar arasında çatışma hatta istismara yol açan davranışların altında yatan nedenin, ayrımcılık ve ön yargılar olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle eğitim sürecinde akademik becerilerin öğrenimi yanı sıra, uyum becerileri, kendini kontrol etme ve akranlarla ilişkili beceriler gibi sosyal becerilerin kazanılması ve farklılığı fark etme, farklılığa olumlu yaklaşma, saygı gösterme, ilişki kurmayı geliştirme önem kazanmaktadır [Akt.14].

Ülkemizde 2000 yılından bu yana yaygınlaşmaya başlayan kaynaştırma uygulamasından yararlanan engelli öğrencilerin akranlarla ilişkileri, yaşadıkları sorunlar ve akran istismarının yeterince araştırılmadığı gözlemlenmiştir. Bu araştırma, kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri içindeki konumunu, algılanış biçimlerini ve akran istismarının boyutlarını ortaya çıkararak, eğitimcilerle çözüme yönelik uygulamalar geliştirmek amacıyla planlanan çalışmaya ön bilgi sağlamak amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma kaynaştırma öğrencilerinin akranlarla ilişkilerini inceleyen betimsel bir çalışmadır.

2.1. Örneklem:

Araştırma, İzmir’de kaynaştırma öğrencisi bulunan üç ilköğretim okulunun 10 sınıfında öğrenim gören 16 özel gereksinimli kaynaştırma öğrencisi ve 235 özel gereksinimli olmayan öğrenci olmak üzere toplam 251 öğrenciden oluşmaktadır. Kaynaştırma öğrencilerinin 12’sinin zihin engelli, 4’ü dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı almış çocuklardır.

Örneklem grubunun demografik özellikleri tablo 1 da yer almaktadır.

Tablo 1 - Araştırma Grubunun Özellikleri

Örneklem No	Sınıf düzeyi	Diğer çocuklar	Cinsiyet		Kaynaştırma öğrencileri		
			E [n]	K [n]	[n]	ZE Tanı	DEHB Tanı
1	5. sınıf	25	13	12	4	2	2
2	2. sınıf	21	10	11	1	1	
3	5. sınıf	20	12	8	1	1	
4	3. sınıf	22	9	13	1	1	
5	5. sınıf	30	14	16	1		1
6	4. sınıf	26	11	15	1	1	
7	4. sınıf	26	14	12	1	1	
8	5. sınıf	23	12	11	1		1
9	3. sınıf	27	13	14	4	4	
10	3. sınıf	15	8	9	1	1	
toplam		235	114	121	16	12	4

2.2. Ölçme Araçları:

Öğrencilerin akran ilişkileri içindeki konumunu ve algılanış biçimlerini belirlemek üzere, sosyometrik tekniklerden “Sosyometri” ve “Kimdir Bu?”; akran istismarının boyutlarını belirlemek amacıyla “Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi” kullanılmıştır. Öğrencilerle ilgili bilgiler uygulama yapılan okulların rehberlik servislerinden alınmıştır.

Sosyometri:

Ülkemizde de 1960 yıllardan itibaren kullanılmaya başlamış olan sosyometri J. L. Moreno tarafından geliştirilmiştir. Bir gruptaki bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini ve etkileşim örüntüsünü saptamak amacıyla kullanılan sosyometri, bir grup tekniği olarak işlev görerek, grubun yapısını, alt grupları, lider ve izole edilmiş üyeleri ortaya çıkarır. Uygulama, öğrenciler kendilerine verilen ölçüte [beraber ders çalışmak, sınıfta birlikte oturmak vb.] göre arkadaşları içinden ilk üç tercihlerini

sosyometri cevap kağıdına yazmaları istenerek yapılır. Bu veriler sosyometri özet çizelgesinde gösterilir. Sonuçlara göre grup içi ilişkilerin örüntüsünü daha açık ve anlaşılır hale getiren sosyogram elde edilir [20,21,22].

Kimdir bu?

Gruptaki bireylerin hem kendilerini hem birbirlerini nasıl algıladıklarını ortaya koyan sosyometrik bir tekniktir. Kimdir bu tekniği, grubun genel durumunu, yaşını, özelliklerini ve uygulayıcının amaçlarını dikkate alan, gruptaki bireyleri bazı yönlerden betimleyecek 10-30 ifadeden oluşur. Her betimsel ifade tek bir içeriğe sahip olmalı, çift mesaj içermemeli, açık ve anlaşılır olmalıdır. İfadeler olumlu veya olumsuz olabilir. Betimsel ifadeler standart olmayıp her uygulamacı kendi amaçlarına uygun sayı ve içerikte ifade yazarak “kimdir bu? listesi” oluşturabilmektedir [20]. Bu çalışmada 24 ifadenin yer aldığı bir liste kullanılmıştır.

Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi:

Güvenir ve ark. tarafından 2005 yılında ilköğretim öğrencilerine uygulamak için geliştirilmiş olan “Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi”, akranları tarafından duygusal, sözel veya davranışsal istismara uğrayan veya arkadaşlarını istismar eden öğrencileri belirlemeyi amaçlayan; çocukların kendilerinin yanıtlayacağı anlaşılır, 14 sorudan oluşmaktadır.

2.3. İşlem:

Ölçme araçları araştırmacılar tarafından her sınıfta rehberlik saatinde uygulanmış, veriler SPSS 12.0 versiyonunda bilgisayarda değerlendirilmiştir. Eksik ya da yanlış doldurulmuş anketler değerlendirme dışı bırakılmış, sonuçlar frekans tabloları olarak verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmaya yönelik bulgular, örneklem grubunun özellikleri, “akran istismarı Anketi”, “Kimdir bu?” ve “Sosyometri” sonuçları olarak dört başlıkta ele alınmış; öğrencilerin yanıtlarının frekans dağılımları tablolarla gösterilmiştir.

**Tablo-2-Akran İstismarı Anketi
Sonuçları Frekans Dağılımı**

n=251		Diğer Öğrenciler [n=235]		Kaynaştırma Öğrencileri [n=16]				
Soruları		f	%	f	%			
1	Okulda kendini sıklıkla nasıl hissedersin?	Mutsuz	21	8,9	1	6,3		
		Mutlu	214	91,1	15	93,7		
2	Okulumdaki yetişkinler bana...	Yardımcı olmaz	30	12,8	6	37,5		
		Bazen yardımcı olur	96	40,9	6	37,5		
		Her zaman yardımcı olur	109	46,4	4	25		
3	Aşağıdaki yerlerde kendini nasıl hissediyorsun?	Sınıfta	Güvende değil	4	1,7	-	-	
			Güvende	231	98,3	16	100	
		Okul bahçesinde	Güvende değil	15	6,4	2	12,5	
			Güvende	220	93,6	14	87,5	
			Okula gidirken yada dışarıdan	Güvende değil	34	14,5	2	12,5
				Güvende	201	85,5	14	87,5
4	Diğer öğrenciler ne sıklıkla sana vurur, seni iter ya da tekmeler?	Sık sık	88	35,7	3	18,8		
		Bazen	34	14,5	8	50		
		Hiçbir zaman	117	49,8	5	31,2		
5	Diğer öğrenciler ne sıklıkta sana kötü sözler söyler?	Sık sık	72	30,6	3	18,7		
		Bazen	33	14	1	6,3		
		Hiçbir zaman	130	55,4	12	75		
6	Sana zarar veren olursa kimden yardım istersin?	Öğretmen	102	43,3	6	37,5		
		Arkadaş	34	14,5	5	31,3		
		Aile	34	14,5	1	6,3		
		Akraba	2	0,9	-	-		
		Hiçbiri	63	26,8	4	25		
7	Sen ne sıklıkta arkadaşlarına vurur, tekmeler ya da itersin?	Sık sık	32	13,6	2	12,6		
		Bazen	29	12,3	3	18,7		
		Hiçbir zaman	174	74,1	11	68,7		
8	Ne sıklıkta kötü sözler söylersin?	Sık sık	21	9	2	12,5		
		Bazen	35	14,9	3	18,8		
		Hiçbir zaman	179	76,1	11	68,7		
9	Okulda kendini yalnız hissediyor musun?	Her zaman	21	8,9	1	6,3		
		Bazen	31	13,2	2	12,5		
		Hiçbir zaman	183	77,9	13	81,3		

Kendini güvende hissetme okula gidip-gelirken, sınıfta ve okul bahçesinde olmak üzere üç ortam için değerlendirilmiştir. İki grubunda okulu genel olarak güvenli bir yer olarak düşündüğü ancak, kaynaştırma öğrencilerinin kendilerini bahçede diğer öğrencilere nazaran daha az güvende hissettikleri belirtilmiştir.

Öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları şiddetin sıklığı; kaynaştırma grubu öğrencilerinde fiziksel şiddet için 68,8, sözel şiddet için % 25 olmasına rağmen; diğer öğrencilerin %50 si iki tür şiddetle de hiçbir zaman karşılaşmadıklarını belirtmektedir. Şiddetle karşılaşıldığında yardım istenen ilk kişi iki grup içinde öğretmendir ancak kaynaştırma öğrencileri diğer öğrencilere göre arkadaşlarından daha çok yardım istemektedir.

Öğrenciler kendilerini sözel ve fiziksel şiddet uygulayan olarak değerlendirdiklerinde ise; tekme atma, vurma gibi davranışları kaynaştırma öğrencileri [% 31,3], diğer öğrencileri [%25,9] göre daha fazla gösterirken; sözel şiddeti diğer öğrenciler daha çok kullanmaktadır [% 56, % 31,3]. Yardıma gereksinim duyduklarında, diğer öğrenciler [% 43,3] kaynaştırma öğrencilerinden [% 37,5] daha fazla yetişkinlerden yardım aldıklarını belirtmektedirler. Kaynaştırma öğrencileri [% 31,3], diğer öğrencilere [% 14,5] göre zor durumda kaldıklarında arkadaşlarından daha çok yardım istemektedir. Sonuç olarak, hem kaynaştırma öğrencilerinin [%93,7] hem de diğer öğrencilerin [% 91,1] büyük çoğunluğu okulda kendini mutlu hissetmektedir.

**Tablo3-Kimdir bu? Anketi Sonuçları
Frekans Dağılımı**

Tablo 3a. "En çok sevilen ve hiç sevilmeyen kimdir?" ve "Çok arkadaşı olan ve hiç arkadaşı olmayan kimdir?" Sorularına verilen yanıtların frekans dağılımı

sınıf	Tanı	En Çok sevilen		Hiç sevilmeyen		Çok arkadaşı olan		Hiç arkadaşı olmayan	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	DEHB	5	20	3	12	5	20	-	-
	DEHB	-	-	-	-	-	-	3	12
	ZE	-	-	-	-	-	-	-	-
	ZE	-	-	3	12	-	-	3	12
2	ZE	-	-	-	-	1	4,8	-	-
3	ZE	-	-	6	30	-	-	11	55
4	ZE	-	-	-	-	-	-	-	-
5	DEHB	1	3,3	20	66,7	-	3,3	26	86,7
6	ZE	-	-	7	26,9	-	-	13	50
7	ZE	-	-	2	7,7	2	7,7	4	15,4
8	DEHB	-	-	21	91,3	-	-	13	56,5
9	ZE	-	-	-	-	-	-	-	-
	ZE	-	-	1	3,7	-	-	-	-
	ZE	-	-	-	-	1	3,7	-	-
	ZE	-	-	1	3,7	-	-	-	-
10	ZE	1	6,7	5	33,3	1	6,7	3	20

Kaynaştırma öğrencilerinin kendi sınıfları içinde en sevilen öğrenci olarak sadece DEHB tanılı bir kaynaştırma öğrencisi sınıfın %20 si tarafından en sevilenler arasında gösterilmiştir.

Hiç sevilmeden öğrenci olarak belirlenen kaynaştırma öğrencilerinin oranı [% 3.7 ile % 91.3] daha yüksektir.

Kaynaştırma öğrencilerinden birinin dışında çok arkadaşı olma niteliğine sahip olmadıkları; hiç arkadaşı olmayanlar içinde ise yüksek oranda kaynaştırma öğrencilerinin yer aldığı ve bu oranın DEHB tanılı öğrencilerde % 86.7 ulaşmakta olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3b. “Başkaları ile iyi geçinen ve başkaları ile iyi geçinmeyen kimdir?” ve “Başkalarının haklarına saygılı olan ve başkalarına saygısızlık yapan, hakları ihlal eden kimdir?” Sorularına verilen yanıtların frekans dağılımı

Sınıf	Kaynaştırma öğrencisi	İyi geçinen		İyi geçinmeyen		Saygılı olan		Saygılı olmayan	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	DEHB	1	4	1	4	-	-	-	-
	DEHB	-	-	11	44.4	-	-	8	32
	ZE	-	-	1	4	-	-	-	-
	ZE	-	-	-	-	-	-	1	4
2	ZE	1	4.8	-	-	-	-	-	-
3	ZE	-	-	9	45	-	-	8	40
4	ZE	-	-	-	-	-	-	-	-
5	DEHB	-	-	7	23.3	-	-	16	53.3
6	ZE	-	-	-	-	-	-	1	3.8
7	ZE	-	-	-	-	1	3.8	-	-
8	DEHB	1	4.3	14	60.9	-	-	16	69.6
	ZE	1	3.7	1	3.7	-	-	-	-
9	ZE	-	-	-	-	-	-	-	-
	ZE	-	-	1	3.7	-	-	2	7.4
	ZE	-	-	-	-	-	-	1	3.7
10	ZE	-	-	3	20	-	-	3	20

Kaynaştırma öğrencileri sınıf arkadaşları tarafından, diğer arkadaşlarıyla iyi geçinmeyen, uyum düzeyi düşük olarak değerlendirilmişlerdir. Bu sonuçta özellikle DEHB tanılı öğrencilerin etkili olduğu görülmektedir. Zihinsel engelli kaynaştırma öğrencilerinin iki uçta da değerlendirilmedikleri, hem iyi geçinen hem de iyi geçinmeyen grup içinde yer almadığı görülmektedir.

Başkalarının haklarına saygılı olma konusunda öğrenciler, DEHB tanılı kaynaştırma öğrencilerini, ZE kaynaştırma öğrencilerine nazaran çok yüksek oranda sorun olarak değerlendirmektedir.

Tablo 4. Sosyometri Sonuçları Frekans Dağılımı

Sınıf	Kaynaştırma Öğrencisi	Birlikte olmaktan hoşlanılan		Birlikte olmaktan hoşlanılmayan		Arkadaşa ihtiyacı olduğu düşünülen	
		f	%	f	%	f	%
1	DEHB	2	8.0	3	12.0	4	16.0
	DEHB	2	8.0	1	4.0	2	8.0
	ZE	-	-	-	-	1	4.0
	ZE	-	-	-	-	5	20.0

2	ZE	1	4.8	-	-	-	-
3	ZE	-	-	3	15.0	2	10.0
4	ZE	-	-	-	-	-	-
5	DEHB	-	-	11	36.7	17	56.7
6	ZE	-	-	10	38.5	6	23.1
7	ZE	-	-	3	11.5	7	26.9
8	DEHB	1	4.3	8	34.8	6	26.1
9	ZE	1	3.7	-	-	2	7.4
	ZE	174	-	1	3.7	-	-
	ZE	-	-	-	-	-	-
	ZE	-	-	2	7.4	2	7.4
10	ZE	1	6.7	2	13.3	7	46.7

Tablo 4'deki sınıfların sosyometri sonuçları incelendiğinde, ortak faaliyette bulunmak için çocukların bir ikisi dışında hiçbirinin ilk tercihlerinin kaynaştırma öğrencisi olmadığı; fakat kaynaştırma grubundaki öğrencilerin arkadaşına ihtiyaçları olduğunun farkında oldukları da gözlemlenmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırma, kaynaştırma öğrencilerinin akran ilişkileri içindeki konumunu, algılanış biçimlerini ve akran istismarının boyutlarını ortaya çıkararak, eğitimcilere akran iletişimini arttırmak amacıyla program geliştirmek amacıyla planlanan çalışmaya ön bilgi sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırma kaynaştırma öğrencisi bulunan 10 ilköğretim sınıfında, 16 kaynaştırma öğrencisi ve 329 diğer öğrenci ile yapılmış ancak kullanılan değerlendirme araçlarının bazıları tam olarak yanıtlanmadığı için 16 kaynaştırma 235 diğer öğrenci formu olmak üzere 251'inin sonuçları değerlendirilmiştir.

Bu iki araştırma grubunun sonuçları incelendiğinde, İki gruptaki öğrencilerde okulda kendilerini mutlu ve güvende hissetmektedir. Güvenirlik açısından ise iki grup içinde en güvenilir yerin sınıf olduğu, fakat kaynaştırma öğrencilerinin bahçeyi diğer öğrencilere göre daha tehdit edici algıladıkları görülmektedir. Bunun nedeni bahçenin çok kalabalık olması ve daha büyük öğrencilerle paylaşılıyor olması olabilir. Bir sorun yaşadıklarında yetişkinlerden yardım olma konusunda ise özel gereksinimli olmayan öğrenciler kendilerine daha çok yardım edildiğini düşünmektedir.

Fiziksel ve sözel şiddetin sıklığının değerlendirilmesinde; kaynaştırma grubu öğrencilerinin karşılaştığı fiziksel şiddet 68.8, sözel şiddet için % 25 olmasına rağmen; diğer öğrencilerin %50 si iki tür şiddetle de hiçbir zaman karşılaşmadıklarını belirlenmiştir. İki grupta yardım almak için öncelikle öğretmenleri tercih etmektedir, ikinci sırada ise arkadaşları yer almaktadır. Yine iki öğrenci grubu da büyük

çoğunlukla okulda kendini yalnız hissetmediğini ifade etmektedir. Bu oran kaynaştırma grubunda daha da yüksektir.

Kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşları tarafından değerlendirilmelerinde, diğer gruba göre daha az sevilen, arkadaşlarıyla iletişim problemleri olan bireyler olarak belirttikleri görülmektedir. DEHB tanılı öğrenciler zihinsel yetersiz öğrencilere göre daha yüksek oranlarda uyumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Sosyometri sonuçlarının ise akran istismarı ve kimdir bu anketlerinin sonuçlarına paralel olduğu görülmektedir. Kaynaştırma grubu sınıf arkadaşları tarafından en az tercih edilen ve en çok arkadaşına ihtiyacı olduğu düşünülen grup olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırmanın bulguları literatürdeki araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir [23,24]. 1995'de Ray tarafından yapılan çalışmada da ilköğretim çağındaki engelli çocukların engelli olmayan arkadaşlarına nazaran, daha uyumsuz ve saldırgan olma eğiliminde oldukları, bazı durumlarda çekingen oldukları ve arkadaşlık, işbirliği gibi olumlu sosyal davranışları alt düzeyde sergilediklerini belirtmektedir [15]. İlgili alanyazında okullarda, engelleri nedeniyle farklı olan çocukların sözel ve fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten araştırma bulguları bulunmaktadır[14]. Bu çalışmada da kaynaştırma grubunun fiziksel şiddete sık sık ve arasıra maruz kalma oranı %68.8, sözel şiddete maruz kalma oranı %25 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmanın sınırlıkları olarak, kaynaştırma öğrencilerinin sayısının yetersiz olması, zihinsel yetersiz ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanılı öğrenciler dışında işitme, görme ve diğer yetersizliği olan grupları kapsamaması ve kullanılan değerlendirme araçlarıyla birlikte geçerliliği, güvenilirliği yüksek standart değerlendirme araçlarının kullanılmamasıdır. Bu nedenle sonuçlar genelleme yapmaktan çok daha kapsamlı çalışmalar için ön bilgi olarak yorumlanmalıdır. Bu çalışmanın geliştirilmesi sürecinde, değerlendirme aracı olarak geçerlilik ve güvenilirliği yüksek ölçme araçlarının sosyometrik araçlarla birlikte kullanımı ve sınıf öğretmenlerinin değerlendirmelerinin alınmasının da yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, çalışmanın daha çok kaynaştırma öğrencisiyle ve tanı gruplarına ayrılarak yapılması, hem farklılıklarının değerlendirilmesine hem de müdahale programlarının içeriklerinin engel gruplarının

özelliklerine göre düzenlenmesine olanak sağlayacaktır.

Kaynaklar:

1. Salend, J.B. (1998). **Effective Mainstreaming**. New Jersey, Merrill, an Imprint of Prentice Hall.
2. Fisher, D (1999). **According to their peers: Inclusion as high school students see it. Mental Retardation**, 37(6), 458-467.
3. Lewis, R.B. & Doorlag, D.H. (1999). **Teaching Special Students in General Education Classrooms**. New Jersey, Merrill an Imprint of Prentice Hall.
4. Mickey, J (2001). **Full inclusion is not to least restrictive environment for all students with disabilities**. (online). Available: <http://san183sang.wmich.3edu/sped603/papermickey.html> (08.09.2007).
5. Kasari,C.,Freemen,S.N.F., Bauminger,M. & Aclin, M.C. (1999). **Parental perspectives on inclusion: Effects of autism and down syndrome**.Journal of Autism and Developmental Disorders, 29(4), 297-305.
6. Kargın,T., Acarlar, F., Sucuoğlu, B. (2003). **Öğretmen, Yönetici ve Anne-Babaların Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi**. Özel Eğitim Dergisi, 4[2], 55-77.
7. Stafford, S. H. & Gren, V. P. [1996]. **Preschool integration**. Childhood Education, 72 [4], 52-57.
8. Merrel,K.W. & Gimpel, G. A. (1998). **Social skills of children and adolescents**. New Jersey:Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
9. Warger, C. L. , Rutherford, R. (1996). **Social skills instruction: A collaborative approach**. Washington: Foundation for Exceptional Innovations.
10. Lane L.K., (2004). **Teacher expectation of student behavior: Social skills necessary for success in elementary school classroom**. Journal of Special Education [online]. Available: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0HD/F/is_2_3_8/ai_n6143644.
11. Farmer, W.T., Pearl, R. & Acker, R.M.V. (1996). **Axpanding the social skills deficit**

framework: A developmental synthesis perspective, classroom social Networks and implications for the social growth of students with disabilities. Journal of Special Education, 30 [3], 232-256.

12. Merrel, K.W., & Mertz, J.M. (1992). **Social competence of students with mild handicaps and low achievement: a comparative study.** School Psychology Review, 21 [1], 125-138.
13. Odum, L. & Munson, J.L. (1996). **Assessing social performance.** Mc Lean, M., Bailey, D. B. & Wolery, M [Ed] Assessing infants and preschoolers with special needs. New Jersey: Merrill.
14. Schrupf, F., Crawford, D.K., & Bodine, R.J. (2007). **Okulda Çatışma Çözme.** [Çev. F.Gül Akbalık, B.Dilek Karaduman]. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları
15. Avcıoğlu, H. (2005). **Etkinliklerle Sosyal Beceri Eğitimi.** Ankara, Kök Yayıncılık.
16. Bauminger, N., Schulman, C., Agam, G. (2003). **Yüksek Fonksiyonlu Otistiklerde Yalnızlık ve Akran İlişkileri.** Journal Of Autism and Developmental Disorders, Vol. 33.[5] October.
17. Çetin, F., Bilbay, A.A, Kaymak, D.A. (2001). **Çocuklarda Sosyal Beceriler.** İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
18. Ledenberg, A. (1993). **Social interaction among deaf preschoolers.** American Annals of Deaf, 136, [1].
19. Güvenir, T. [Ed.] (2005). **Okulda Akran İstismarı.** Ankara, Kök Yayıncılık.
20. Can, G. (2006). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik.** Ankara: Pegama Yayıncık.
21. Kuzgun, Y., (2000). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma.** Ankara: ÖSYM Yayınları
22. Yeşilyaprak, B. (2004). **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri.** Ankara Nobel Yayıncılık.
23. Şahbaz, Ü. (2004). **Kaynaştırma Sınıflarına Devam Eden Zihin Engelli Öğrencilerin Sosyal Kabul Düzeylerinin Belirlenmesi.** 13.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.[ed] Ahmet Konrat. Ankara, Kök Yayınları.
24. Sucuoğlu, B., Kargın, T. (2006). **İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları,** İstanbul, Morpa Yayınları.